# מנורת המאור — הצדיק והספוק במועט



ד"א צדיק אוכל לשובע נפשו וגו', מי שהוא צדיק וירא שמים לעולם הוא שמח בחלקו, ואפי' אין לו אלא דבר מועט, אינו אוכל ממנו אלא מעט, לקיים נפשו, ואינו רודף אחר תאות גופו, ה"ה צדיק אוכל לשובע נפשו. אבל מי שאינו שמח בחלקו, לעולם הוא חסר כל טוב. ד"א צדיק אוכל לשובע נפשו, הצדיק והמשכיל אוכל מעט, כדי לקיים נפשו לעבודת הב"ה, אבל הרשע והאויל אינו כן, אלא אוכל להנאת גופו, וממלא בטנו, ואינו חושש להוצאת ממונו, אם יעשיר ואם ידל ויצטרך לבריות. כי הוא חושב שלא נברא העולם הזה אלא לאכול בו ולשתות, ואינו חומד מן העולם הזה אלא אכילה ושתייה בלבד. ורמז לדבר פחיתות שמו, אויל, "אכול "ושתה "יאמר "לך. ולא ידע כי חסר יבואנו, ולסוף הונו כלה ואבד, ונצרך לבריות, ויתאב לאכול אפילו פרוסת לחם ולא ישיג, ושניו משתברים בחצץ אחר כל מעדנים שאכל, ועליו הכתוב אומר שני רשעים שברת.

משל למה הדבר דומה, לשני בני אדם שהיו מהלכין בדרך, אחד צדיק ושמח בחלקו ואחד רשע ורודף אחר תאותו. נכנסו לעיר, מצאו פונדק אחד, נכנסו לשם. ראה הרשע בפונדק מאכלים טובים וערבים ומיני מעדנים. אמר לצדיק, אין רצוני בכך. ישבו להם, זה לבדו, וזה לבדו. היה אומר אותו רשע לפונדקי הבא פסיוני, הבא קונדייטון. אותו צדיק אמ' לפונדקי, הבא לי קלוסקא אחת, הבא לי קערה אחת של עדשים. והיו יושבין ומלעיגין זה על זה. הרשע היה אומר על הצדיק, ראה שוטה זה, כל המעדנים האלו לפניו והוא אוכל עדשים. והיה הצדיק אומר על הרשע, ראה רשע זה, כמה הוא אוכל וכמה הוא שותה, עד ששוברין את שיניו. אמ' הצדיק לפונדקי, תן לי כוס אחד של יין. נתן לו. נטלו וברך ברכת המזון. ונתן לפונדקי דמי אותו מעט שאכל והלך לו לשלום. אותו רשע עמד לצאת. אמ' לו הפונדקי, תן דמי מה שאכלת. אמ' לו, גלוסקא אחת אכלתי. והוא אומר לו, אלא שתים אכלת. מתוך כך התחילו להתקוטט זה עם זה. התחיל הפונדקי לשבור שיניו של רשע, לקיים מה שנא' שני רשעים שברת.

וגרסי' במ' סנהדרין בפרק סורר ומורה, א"ר חנין, לא נברא יין בעולם הזה אלא לנחם אבלים ולשלם בו שכר לרשעים, שנא' תנו שכר לאובד ויין למרי נפש. א"ר יצחק, מה דכתיב אל תרא יין כי יתאדם, אל תרא יין, שמאדים פניהם של רשעים בעולם הזה ומלבין פניהם לעולם הבא. ד"א אל תרא יין כי יתאדם, שאחריתו דם. רב הונא רמי, דכתי' תירש וקרי תירוש, זכה נעשה ראש, לא זכה נעשה רש.

אמר המחבר בוא ולמד הספוק במעט והשובע מהב"ה, שצוה לעשות המשכן וכל כליו, וצוה לעשות שולחן של זהב, ומכל עולות ושלמים, מנחות ותודות, לא צוה הב"ה לעלות על שולחנו כי אם לחם הפנים בלבד. ללמדך, שאם ירצה אדם לבזבז הונו, טוב לקנות לו כלים של כסף ושל זהב וישתמש בהם, ואל יבזבז ממונו באכילה ובשתייה יותר מדאי. שהממון שמוציא האדם באכילה ובשתייה יותר מדאי הוא כלה ואבד, ואינו שב אליו לעולם, אבל אם יבזבז ממונו בכלי כסף וזהב, אם יתדלדל ימכור אותם ויתפרנס מהם, ולא יצטרך לבריות. ואע"פ שאז"ל מי שאין לו חמשים זוז, ואינו נושא ונותן בהם, חייבין ישראל לפרנסו, ואין מניחין אותו למכור כליו, ואפי' היו לו כלי כסף וכלי זהב, אפי' הכי ימכרם הוא מעצמו, כדי שלא יטריח על הבריות. ולמה צוה הב"ה לעשות על השולחן מסגרת, ולא לכל אחד מכל כלי בית המקדש. ללמד, שלא יאמר אדם, ומה השולחן, שהוא תשמיש אכילה, הוא של זהב, אכילה עצמה אינו דין שתהיה אילים ועתודים עופות ודגים וכל מעדנים. לכך צוה הב"ה לעשות על השולחן מסגרת, כלומר אע"פ שהשולחן הוא זהב, סגור את פיך ואל תאכל יותר מדאי, ואל תאמר, ראוי הוא שתהיה האכילה מעין השולחן. שהרי הב"ה, לו כל חייתו יער בהמות בהררי אלף, לא צוה לעלות על שולחנו כי אם פת בלבד, וצוה להקריב על מזבח הנחשת כל הקרבנות, עולות מנחות חטאות ואשמות, תמידין ומוספין, שלמים ותודות, וניסוך היין, ועל מזבח הזהב לא צוה להקטיר עליו כי אם קטורת בלבד. ללמדך, שאם יפרנס אדם את עצמו בדבר מועט, סופו להשתמש בכלי זהב, כמזבח הזהב, ואם הוא אוכל מאכלים גסים, אם היה רגיל להשתמש בכלי זהב, סופו להשתמש בכלי נחושת, כמזבח הנחושת שהיו מקריבים עליו כל הקרבנות הללו. עד כאן.

וכל מי שהוא רשע, ואין בו יראת שמים, אינו שבע לעולם, אפי' יהיה לו כל העולם כולו, שנא' כי הלל רשע על תאות נפשו ובוצע ברך נאץ ה', ונמצא חסר כל טוב. הה"ד ובטן רשעים תחסר. ושנינו במ' אבות מרבה בשר מרבה רמה. פי' כל המרבה

לאכול בשר, אינו מרבה לאכול אלא רמה, שסוף הבשר רמה. ויש לפרש מרבה בשר מרבה רמה, כל האוכל ושותה יותר מדאי, ומעדן גופו עד שישמן, אינו משמינו אלא לרמה, שסוף אדם רמה ותולעה, דתנן מאד מאד הוי שפל רוח, שתקות אנוש רמה. ואמר החכם מה יתרון לאדם לאכול ולשתות בעולם הזה יותר מדאי, ומעדן גופו, וסופו להיות רעי בבטן הרמה.

לעולם ישתדל אדם לשמוח בחלקו, ואז יהיה נאה ומעשיו נאים, ובני אדם משבחים אותו. ועל זה אמר שלמה ע"ה ושבח אני את השמחה, פי' מי שהוא שמח בחלקו. וכתיב עטרת חכמים עושרם, פי' החכמים הם שבעים, ואפי' אין להם כלום, והמדה הטובה הזאת היא כמו עטרה לראשם, מפני שלעולם אין מתבזין מכבודם ולא יצטרכו לבריות. ושנו חכמים אי זהו עשיר, השמח בחלקו, ופירשו רז"ל איזהו עשיר ועושרו אינו כלה, השמח בחלקו. ר"ל אפי' לא יהיה לו אלא מעט מן המעט, הואיל והוא שמח בחלקו, הרי הוא כשר עשיר. ואמר החכם איזהו ממון שאינו כלה לעולם, זה השמח בחלקו. ועוד אמרו אין לך עשיר בעולם כמי שנפשו שבעה ואפי' במעט, ואין לך ממון בעולם כנדיבות, ולא מטמון כחכמה, ולא יחס כמי שאינו כועס, ולא נשיאות ולא כבוד ככבישת היצר, ולא צדקה בעולם גדולה מן התוחלת, ולא חטא כגסות הרוח. ואין לך עניות בעולם כבצע, ולא עושר בעולם כמי שאינו יגע להעשיר. ואין לך מעדנים בעולם כבריאות, ולא מחייה כאמונה. ואין לך שימור לנפשך כשתיקה, ואין לך קרוב כמות. ואמרו אין עניות אלא בדעת, לא בכסף ולא בזהב, ואין עושר אלא בדעת, לא בכסף ולא בזהב.

וגרסי' בפ' במה מדליקין ת"ר איזהו עשיר, כל מי שיש לו נחת רוח בעשרו. ואין לך נחת רוח יותר ממה שהוא שמח בחלקו ובמה שזימן לו הב"ה. וגרסינן במדרש משלי ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה. כשישמח אדם במה שחננו הב"ה, אם מעט ואם הרבה, ינוח בדעתו, ולא יתעצב אם לא ישיג יותר, נמצא עשיר כל ימיו, דכתי' נפש ברכה תדושן. ר"ל הנפש השבעה והשמחה בחלקה וברכתה שזימן לה הב"ה, תהיה עדנה ושמנה ודשנה. נמצא, שהצדיק שהוא מתפרנס בכבוד, ולא יחס כל, הואיל והוא שמח בחלקו, אם מעט ואם הרבה, דכתי' נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם.

וגרסי' במ' שבת בפרק במה בהמה יוצאה, ת"ר מעשה באדם אחד שמתה אשתו, והניחה לו בן קטן, ולא היה לו שכר מניקה ליתן, ונעשה לו נס, ונפתחו דדיו כשני דדי אשה, והניק את בנו. אמ' ר' יוסף, בוא וראה כמה גדול אדם זה, שנעשה לו נס כזה. אמ' ליה אביי, אדרבה, כמה גרוע אדם זה, שנשתנו עליו סדרי בראשית. אמ' ר' יהודה אמ' רב, בוא וראה כמה קשין מזונותיו של אדם, שמשתנין עליהם סדרי בראשית.

וגרסי' במדרש כל ימי עני רעים וטוב לב משתה תמיד. ר"ל מי שהוא עני באמונה ויקוץ בהוצאה, ואם יקנה לנפשו פרנסה יראה לו שירד מנכסיו ויצטרך לבריות, ונמצאו כל ימיו בעצב ובדאגה. אבל מי שהוא שמח בחלקו, ומאמין בהב"ה שהוא מזמן לו פרנסתו בכל עת שיצטרך לה, הרי זה לעולם לבו טוב עליו וכאלו שולחן ערוך ומשתה לפניו תמיד. ועוד גרסינן במדרש טוב פת חרבה ושלוה בה מבית מלא זבחי ריב. טוב פת חרבה ושלוה בה, זה השמח בחלקו, ולעולם יהיה שלו ושאנן, כי הואיל והוא שמח במה שזימן לו הב"ה, לעולם לא יגנוב ולא יגזול, ונמצא שוקט ובוטח כל ימיו. מבית מלא זבחי ריב, זה שאינו שבע בחלקו, אלא רודף אחר המאכלים הגסים, ויגנוב ויגזול, כדי להשביע תאותו, ונמצא כל ימיו במריבה ובקטטה ונרדף מבני אדם. והאוכל מעט לשובע נפשו, ואינו מתכוין להנאת גופו, הרי זה מכיר את בוראו. כי כשירעב, יבין חסרון עצמו ופחיתות האדם. שבשעה שתחסר לו פרוסת לחם וקיתון מים, יחלש גופו וכל איבריו, ויחשכו עיניו, ולא יעצר כח לעמוד על רגליו. ואז יכיר שלימות הב"ה, שאינו צריך אכילה ולא שתייה, שנא' האוכל בשר אבירים וגו'. וכשירעב יתלה עיניו להב"ה לבקש פרנסתו, ויכיר שהוא יתברך שמו נותן לחם לכל בשר, ומטריף פרנסתו לכל אחד ואחד ולכל גויה וגויה די מחסורה. ואז ירחם על העניים, ויפרוש מן הגאוה. לפי שהמאכלים הגסים מביאים את האדם לידי עונות ואשמים, שנא' וישמן ישורון ויבעט, ויטוש אלוה עשהו, וכתי' ואכלת ושבעת, השמרו לכם פן יפתה לבבכם.

והמשובח באדם בענין האכילה הם שלשה. ואלו הן. האחד, שיסתפק בחלקו, ואפי' מעט, ולא יבקש יותר. ב' שיאכל בעתו מעט, קודם שירעיב הרבה ויחלשו איבריו ויבא לידי חולי, ולא יהיה בו כח לעבוד את הב"ה, כמו שנא' ושריך בעת יאכלו. ג' שלא יתכוין במאכלו להנאת גופו, כי אם לקיום נפשו, ולא ילך אחר תאותו לאכל כל מה שהחך מתאוה ממאכלים רעים, מפני שהן מזיקין את הגוף, ולא יאכל עד שימלא כריסו, ואפי' מהמאכלים שאינן מזיקין. וכתב הרמב"ם ז"ל לעולם יפחות אדם שליש מאכלו. ואמרו רבותינו ז"ל סעודה שהנאתך משוך ידך ממנה.